

СВЕТОГОРСКИ ШАМПИ ОТ КОЛЕКЦИЯТА НА ВЕЛИКОТЪРНОВСКИЯ РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ

ДИАНА КОСЕВА - ТОТЕВА

Сред произведенията на християнското изкуство, разпространявани в България, един от най-слабо проучваните и популяризирани дялове е този, посветен на религиозните гравюри, особено на тези от тях, свързани с Атонските манастири.¹ Многобройните екземпляри шампи, съхранявани в Търновския исторически музей, с разнообразни образи и сюжети създадоха възможност да бъде комплектувана изложба, в която бяха включени най-интересните Атонски образци от тази сбирка. Тук се публикуват 57 гравюри, отпечатани между XVIII и XIX в., всички участвали в изложбата, подготвена от отдел „Християнско изкуство“.² Техният репертоар включва панорамни изгледи на Светогорски манастири и скитове или отделни образи на светци и религиозни сцени, свързани най-често с покровителството и патронажа на манастирските църкви на Атон. Настоящата колекция Светогорски шампи ще бъде публикувана с пълен каталог. По този начин ще могат да се изложат, макар и накратко, най-важните сведения за всяка една шампа.

Православните религиозни гравюри, създавани най-общо в периода XVII-XIX в., са специфичен дял от християнското изкуство. По-голяма част от тях представят светци и житийни сцени, които са копирани от по-ранни образци на църковната живопис, т. е. те сполучливо запазват характера и предназначението на фреските и портативните икони. Това се потвърждава и от факта, че за означението им се налага терминът „хартини, или „книжни“ икони“.³ От тях се отличават шампите с изгледи на манастири, които са повлияни от ренесансовите градски и природни пейзажи, често използвани за илюстрации в книги на западни пътешественици.

Подходящото приспособяване на рисунките за шампите към графичната техника налага нова линия при създаването им, паралелна на тази на традиционното религиозно изкуство за периода от два века и половина. Много често, когато терминът гравюра е използван, то той се отнася не толкова до графичната техника, колкото до самата гравирани повърхност (дърво, метал, камък или други), намастилявана и пресована върху хартия. Най-голямото преимущество на този процес се заключава във факта, че от една гравирани повърхност могат да бъдат отпечатани много копия, т. е. процесът, от една страна, е бърз и същевременно с това много по-евтин от изработката на една

икона върху дървена основа. Лесни за пренасяне, тези творби намират място както в църковния интериор, така и в домовете на миряните и получават широко разпространение в православния свят.

Успехът и разпространението на религиозните шампи зависел от илюстрирането на истории и легенди, посветени на манастирите или на различни чудеса, свързани с техните икони, или свещени реликви. За първи път тези текстови описания, съставяни в православните манастири, започнали да се публикуват през XVII в. В резултат на това манастирските контакти с външния свят значително се увеличили чрез представянето на отпечатаните изгледи на местата за поклонение или на различни портретни изображения на светци-патрони. Лесни за пренасяне във времената на примитивно пътуване, гравирани илюстрации на манастирските сгради, допълвани с околния пейзаж и различни легендарни сцени и образи на светци, били изобилен извор за информация на вярващите. Освен техният чисто религиозен смисъл тези изображения и надписите към тях засилвали интереса на поклонническия поток и често след като били закупени, те оставали като спомен или пък били дарявани от този, който вече се е завърнал от такова пътуване, на градски и манастирски църкви.

Религиозни изображения, отпечатани върху хартия, са известни от края на XIV в., няколко десетилетия преди изобретяването на типографията в средата на XV в. Първите от тях са създадени в Западна Европа и представят Христос, Богородица и различни светци, гравирани върху дърво. Техни отпечатъци са разпространявани на големите християнски празници. Край Дижон (Франция) е открита най-ранната матрица, представляваща дървено блокче на едната страна със сцената Разпятие, а на другата с Благовещение, за която се предполага, че е изработена около 1370 г.⁴ Първите гравюри в източноправославните земи се идентифицират от появилите се печатници, или от матриците, от които отпечатъците били взети. Те принадлежали на манастира „Св. Екатерина“ на Синай, като половината от тях са датирани между 1665 и 1706 г. Там са запазени дървени блокчета и няколко медни плочи.⁵ Тъй като медта била скъпа, използваните плочи често били претопявани, за да се направят нови също за гравирание или пък за други производствени нужди. Не може обаче да се постави твърда дата за първоначалната поява на тези графични творби.

Православната религиозна гравюра преминава през няколко фази на развитие. Първата е през годините на XVII в., характеризираща се с грубо обработени дърворезбени матрици, последвана от гравюрна техника върху медни плочи, която сама по себе си минава през етап на силно западно влияние, за да намери своя оригинален израз през XIX в. в Атонските шампарници. Гравюрите на медни плочи отначало били печатани в чужбина, предимно във Венеция и Виена, като към тях допълнително са били отпечатвани рамки, където доминират барокови и рококо мотиви, както гръцки и кирилски надписи. С изключение на добре познатите гравюри във Венеция (Алесандро дела Виа,

Иноченге Алесандри, Джулиано (кат. № 40) и Джанантонио Жулиани, Игнатио Коломбо) и във Виена (Томас Месмер, Ян Дител, Христофор Жефарович), голяма част от тези майстори не са подписали своите творби.

Посветителните надписи върху гравюрите съдържат имената на онзи, който има участие в публикуването на гравюрата, като отразяват характера на неговото участие. Инициативата и поръчката за изработването на една гравюра идва от висш клирик, докато този, който я заплаща, посвещава гравюрата на паметта на своите родители или за възпоменание на общности или еснафи (кат. № 40, 45). Понякога се случва имената на едни и същи дарители и гравьори да се споменават в надписите на две или повече различни гравюри.⁶ (кат. № 7, 34, 57). Като място, където са били работени шампи на Атон, се споменават манастирът Ивиرون (1779 г.) и Карей в по-късните години. Например в Карей са действали четири работилници: в килията на Продромос, принадлежаща на Ивиرون; на пророк Илия (Котлумуш); на Архангели (Хилендар) и на Архангели (Великата лавра).⁷ Освен безспорното значение на тези гравюри за историята на изкуството надписите, съпътстващи много от тях, са ценен извор за информация за гравьорите и дарителите, всеки един от тях със своя конкретен принос за тази разнообразна продукция от шампи. Едни от най-известните и продуктивни Атонски гравьори са йеромонах Партений Закинтоски, работил в периода 1809-1820 г. (кат. № 25), йеромонах Данаил (1831-1850, или 1870) (кат. № 6, 17, 18, 36), монах Кирил (1834-1862 г.) (кат. № 8, 14, 20), монах Антим Пелопонески (1836-1847 г.) (кат. № 19, 30, 35, 48), Тома Сидер от Крушово, златар (1847-1855 г.) (кат. № 16), монах Аверкий (1854-1870 г.) (кат. № 7, 12, 34), Йоанис Константиноу Калдис (1858-1878 г.) и др.

Светогорските шампи дават началния тласък при създаването на религиозни гравюри и в отделни центрове на Балканите извън пределите на Атон. В България гравьорски работилници функционират в големите манастири като Троянския (1818 г.), манастира „Св. Йоан“ край Враца (1821 г.) и Рилския⁸, като най-ранната медна гравюра на Св. Иван Рилски е била отпечатана във Виена в 1791 г. Първата печатница обаче открива Никола Карастоянов едва в 1828 г., а по-късно през 1852 г. започва да работи шампарницата при Рилски манастир.

В представената колекция са включени 57 графични листа с различен формат. Тези шампи обхващат един значителен период, като най-ранната е от 1763 г. (кат. № 40) и стигат до края на XIX в. Съхраняват се във фондовете на отдел „Възраждане“ на Историческия музей във В. Търново и са постъпвали по различно време.⁹ Някои от тях са с неизвестен произход. Голяма част са предимно от с. Арбанаси, селище известно с предприемчивите си и заможни жители, преди всичко търговци и занаятчии, поддържали контакти с различни краища на България и съседните ѝ страни. Големият брой Атонски шампи, както и йерусалимските и другите реликви, носени от Божи гроб, свидетелстват за значението, което се е отдавало на поклонничеството по Светите места в търновския край.

Б Е Л Е Ж К И

¹ Отделни светогорски шампи публикуват: **Томов, Е.** Възрожденски шампи и литографии. С., 1962; **Радкова, Р.** Описание на седем светогорски шампи. - ИИИ, т. 13, 1969; **Савова, Е.** Двезични шампи от фонда на НИМ. - Известия на НИМ, т. IX, 1993, с. 173-183; **Косева-Тотева, Д.** За една група светогорски шампи от Търновския музей. Връзки и влияния върху българската възрожденска иконопис. - ИИМВТ, т. XI, 1998.

² Изложбата „Светогорски шампи“ (9. 12. 1999 - 7. 01. 2000) за първи път беше представена в изложбените зали на гр. В. Търново, а от 1. 04. до 3. 05. 2000 г. гостува в гр. Смолян.

³ **Papastratos, D.** Paper icons. Athens, 1990, p. 17.

⁴ Op. cit., 23, 24.

⁵ Op. cit., 18-20.

⁶ Op. cit., 28-29.

⁷ Op. cit., 27-28.

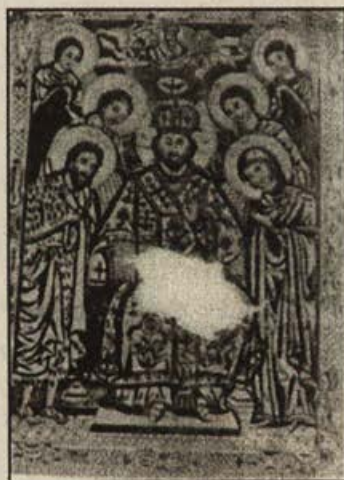
⁸ **Томов, Е.** Estampes de la Renaissance Bulgare. Sofia, 1975, p. 15.

⁹ За възможността да работя с шампите благодаря на всички колеги от отдел „История на България XV-XIX в.“ на Регионален историческия музей, В. Търново.

К А Т А Л О Г

1. „Дейсис с архангели и светци“. Инв. № 1221; гравюра върху мед; 28x37,5см; 1866 г.; гравьор: Стефан; произход: неизвестен.

Композицията представя сцената Дейсис в разширен вариант с архангелите Михаил и Гавриил. В горните два ъгъла също в пози на застъпници са показани светците Георги и Димитър, които нетрадиционно са включени в тази сцена. Интерес предизвиква комбинираното вмъкване и на иконографската композиция Новозаветна троица, разположена точно по вертикала в центъра на изобразителното поле. Това е седящият на трон Христос, над него е представен гълъбът, символизиращ Светия дух, а най-отгоре е показан до пояс благославящият Бог отец, над който стои малък надпис: Св.Троица. Върху долния край на рамката в

овални медальони са отбелязани името на гравьора и годината на създаване на творбата.

Публикации: **Papastratos, D.** Paper icons., Athens, 1990, vol. I, p. 47, cat. № 12. Публикуваната гравюра е от манастира Св. Екатерина в Синай.

2. „**Вси светии**“. Инв. № 75 В-СН; гравюра върху мед; 1812 г.; 38 x 51 см.; 1812 г.; дарител: йеродякон Вениамин; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Тази гравюра е разделена на два пояса. В центъра на горния пояс в мандорла стои изображението на благославящ с две ръце Христос на трон. Около мандорлата има рамка от серафими. От двете страни на Христос са представени Св. Богородица и Св. Йоан Предтеча в застъпнически пози. Над изображението на Христос се вижда Светият дух. Във външен по-голям кръг са разположени в хоризонтални редове от горе надолу хоровете на ангелите, на старозаветните царе и пророци, на апостоли, йерарси и светци, на мъченици и блажени жени. В центъра на долния ред Св. Константин и Св. Елена придържат Честния кръст. В ъглите на горния пояс са изобразени четиримата евангелисти със съответните им символи.

В долния пояс е представен Раят и праотците с техните колена - Авраам, Исаак и Яков. До тях откроя стои правата фигура на добрия разбойник с кръст жезъл на рамо.

Непубликувана. Сред публикуваните датирани гравюри с този сюжет тази е най-ранната. Виж: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 94-99.

3. „**Св. Георги Нови Янински**“. Инв. № 86 В-СН; гравюра върху мед; 1848 г. г.; 38 x 53 см.; гравьор: неизвестен; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Свещецът е представен в цял ръст, гологлав, облечен във фустанела. В едната си ръка държи мъченически кръст, а в другата - палмова клонка. Над него в овално поле, украсено с барокова рамка, стои гръцки надпис: „Св. Георги Новомъченик от Янина“. В горния ляв ъгъл на композицията се вижда ангел, който коронова с мъченически венец представения, а в десния - Христос го благославя. Свещецът е представен на фона на църковни сгради, а в долната част на гравюрата в малки правоъгълни полета са показани четири житийни сцени. От дясната му страна са сцените:

Канонизиране на светеца и Обесването му, а отляво - Светецът в затвора и Гробницата на Св. Георги.

Непубликувана.

4. „Св. Георги Нови Янински“. Инв. № 78 В-СН; гравюра върху мед; 1868 г.; 39 x 53,5 см.; поръчал: монах Филарет; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси. Тази гравюра е почти напълно идентична с предходната, но тук светецът е представен с фес на главата. По интересно е, че след името на дарителя на тази шампа са изписани буквите Х. Р. П. Много вероятно е това да са инициали на името на гравьора, което засега обаче остава неидентифицирано.

Непубликувана. Сред публикуваните подобни шампи липсва такава с година на изработка 1868. Виж: Papastratos, D. Op. cit., vol. I, p. 215-223.

5. „Св. Троица (Новозаветна)“. Инв. № 1223 В -ТОМ; гравюра върху мед; 5 декември 1856; 27,5 x 38,5 см.; гравьор: йеродиякон Ефтимий; произход: ц. „Св. Георги“, Арбанаси.

Гравюрата е двупоясна. В горния, по-широк пояс е представена Новозаветна троица, означена с надпис на гръцки. В долния са показани допоясно Св. Пахомий Велики, Св. Модест и Св. Матрона, означени с надписи над изображенията.

Същата гравюра е публикувана. Виж: Papastratos, D. Op. cit., vol. I, p. 107, cat. № 78. Тази гравюра е от манастира Великата лавра на Атон.

6. „Короноване на Богородица и четирима светци“. Инв. № 1278 В -ТОМ; гравюра върху мед; 1836 г.; 29 x 41,5 см; дарител: монах Панкратий; гравьор: Данаил; произход: ц. „Св. Георги“, Арбанаси.

Тази гравюра е разделена на два пояса. В горния е представена Новозаветна троица - Бог отец, Син и Свети дух, които короноват Св. Богородица. В долния

пояс са представени в цял ръст Св. Антипа, Св. Константин и Св. Елена, придържащи Честния кръст, и Св. Спиридон.

Същата гравюра от манастира Дионисий на Атон е публикувана. Виж: Papastratos, D., *Op. cit.*, vol. I, p. 144, cat. № 134.

7. „Възнесение на пророк Илия“. Инв. № 1258 В -ТОМ; гравюра върху мед; 1854 г.; 47 x 69,5 см; заплатил: монах Агатангел; гравьор: монах Аверкий; произход: ц. „Св. Георги“, Арбанаси.

В горната част на много популярната композиция е представен пророк Илия в колесница, теглена от крилати коне. Долу на брега на р. Йордан е стъпил неговият ученик Елисей, който е вдигнал ръка, за да поеме мантията, която му е пуснал пророкът, а в другата държи свитък. В далечината се виждат сградите на гр. Йерусалим. На втори план стои отново фигурата на пророк Илия в гръб, който удря с мантията си водите на р. Йордан. Всички надписи са двуезични-славянски и гръцки.

Същата гравюра от Националната галерия в Атина е публикувана. Виж: Papastratos, D., *Op. cit.*, vol. I, p. 235, cat. № 254. В килията на по-стария Дионисий в Карея се пази силно повредената медна плоча.

8. „Св. Харалампий“. Инв. № 1300 В -ТОМ; гравюра върху мед; 1838 г.; 28 x 38 см; заплатил: монах Агатангел; гравьор: Кирил; произход: ц. „Рождество Христово“, Арбанаси.

Светецът е представен в цял ръст, облечен в епископски одежди, обшити с бродерия, пред стените на гр. Магнезия, на морския бряг. С дясната си ръка благославя, а в лявата държи затворена книга. Светецът е стъпил върху алегорията на смъртта, представена като скелет с коса под мишница. В горния край на гравюрата Христос, седящ върху облак, го благославя, а ангел държи над главата му мъченически венец.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 298, cat. № 322.

9. „Св. Георги“. Инв. № 68 В-СН; гравюра върху мед; първа четвърт на 19 в.(?), 37,5 x 46,5 см.; гравьор: неизвестен; дарител: неизвестен; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Светецът на кон пронизва с копие дракона. Зад него е седнало момче, негов слуга, с кана в ръка. Пред сградата на заден план го посреща спасената принцеса, а царят и царицата му поднасят ключовете на града. До горната хоризонтална рамка се вижда благославящата Божия десница, а малко по-ниско ангел е протегнал към светеца ръка, в която държи мъченическа корона.

Непубликувана.

10. „Св. Георги“. Инв. № 1201 В-ТОМ; гравюра върху мед; първа четвърт на 19 в.; 39 x 51,5 см.; гравьор: неизвестен; дарител: неизвестен; произход: неизвестен.

Тази гравюра е вариант на предходната (№ 9), с малки различия в детайлите.

Гравюрата е публикувана по отпечатъци от манастира Симонопетър на Атон и музея в Самоков. Виж: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 208, cat. № 215.

11. „Св. Никола на трон“. Инв. № 80 В-СН; гравюра върху мед; средата на 19 в.(?); 22,5 x 30 см.; дарител: неизвестен; гравьор: неизвестен; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Светецът е седнал върху голям трон, украсен с барокови орнаменти. С дясната си ръка благославя, а в лявата държи затворена книга. Над изображението в елипсовидни медальони също с барокова украса е изписано на гръцки името Св. Никола.

Непубликувана.

12. „Влизане в Йерусалим“. Инв. № 121 В-СН; гравюра върху мед; 1870 г.; 49 x 71 см; дарител и гравьор: монах Аверкий; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Иконографската и композиционната схема при изобразяване на тази сцена напълно следва установените вече образци. Христос с учениците си влиза на осле в гр. Йерусалим. Пред стените на града го посрещат градските първенци с върбови клонки в ръце. Под горната рамка стои надпис на гръцки и славянски:

„Върбово възкресение“, а под долната рамка е изписано на гръцки: „Със заплащането и от ръката на Аверкий монах, 1870, Света гора“.

Публикация: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 57, cat. № 22. От тази щампа е съхранена медната гравирана плоча.

13. „Светци - войни на коне“. Инв. № 1225 В-СН; гравюра върху мед; средата на 19 в.; 40 x 56,5 см; гравьор и дарител: неизвестни; произход: ц. „Св. Георги“, Арбанаси.

Четиримата светци - Св. Георги, Св. Теодор, Св. Евстатий Плакида и Св. Димитър са представени върху коне. С вдигната дясна ръка държат дълги копия, с изключение на Св. Евстатий, който замахва с къса стрела. Светците са разделени в две срещуположни симетрични двойки. Тези отляво - Св. Георги и Св. Теодор,

са представени като драконоборци, Св. Димитър убива войн, а Св. Евстатий е насочил стрелата си към елен с кръст върху главата. В средата на изобразителното поле се вижда хълм с църква, означен от надписа: „планината Атон“. Под горната рамка, в средата, в полукръгло сияние е представен благославящ с две ръце Христос.

Непубликувана щампа. Известни са варианти на тази композиция от други щампи с незначителни разлики в дребните детайли. Виж: Tomov, E. *Bulgarische Graphik der Wiedergeburtzeit*. Sofia, 1975, no. 319; Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 317, cat. № 351; Косева-Тотева, Д. За една група светогорски щампи от Търновския музей - връзки и влияния върху българската възрожденска живопис. - Известия на музея във В.Търново (по нататък- ИМВТ), т. XII, 1998, обр. 6.

14. „Страшният съд“. Инв. № 1282 В -ТОМ; гравюра върху медна плоча;

1860 г.; 51 x 70,5 см; поръчител: йеромонах Филотей; гравьор: Кирил; произход: неизвестен.

Най-общо иконографската и композиционата схема при изображението на Страшния съд повтарят вече установени образци. Композицията е хоризонтална. Най-отгоре е представен редът с ангели, апостоли и светци, в средата е сцената Дейсис. Средният пояс е разделен на лява и дясна част - Рай и Ада. В центъра е показана сцената Хетимасия (Поклонение на светия престол). Долният пояс е разделен на девет малки правоъгълни полета, в които са представени наказанията за различните грехове.

Публикувана. Виж: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 93, cat. № 59.

15. „Трима йерарси и светци“. Инв. № 202 В-СН; гравюра върху мед; средата на XIX в.; 38,5 x 50 см; дарител и гравьор: неизвестни; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Гравюрата е разделена на два пояса. Горният от тях е по-широк и представя в цял ръст, с богато украсени архиерейски одежди великите отци литургисти Св. Василий, Св. Йоан Златоуст и Св. Григорий. На долния ред са показани в пет арковидни полета до пояс Св. Никола, Св. Атанасий, Св. Харалампий, Св. Модест и Св. Антипа.

Гравюрата е непубликувана.

16. „Скърбяща Богородица“. Инв. №124 В-СН; гравюра върху мед; 1847 г.; 38 x 50,5 см; поръчител: монах Филарет; гравьор: Тома Сидер от Крушово (?); произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

На преден план е представена до гърдите в молитвена поза Св. Богородица. На заден план пред стените на Йерусалим се вижда Голготският кръст с разпнатия Христос. Лицето на Божията майка изразява скръб и смирение.

Гравюрата е непубликувана.

17. „Св. Трифон“. Инв. № 1211 В -ТОМ; гравюра върху мед; 1836 г.; 27 x 38 см; заплатил: монах Панкратий; гравьор: Данаил; произход: неизвестен.

Свещецът е представен в цял ръст, млад, с кръст в дясната ръка и разгънат свитък в лявата ръка. На заден план се вижда селото Лампсакон (Мала Азия), откъдето светецът произхожда. В горния ляв ъгъл се показва сегмент с благославящата Божия ръка, а в десния - Ангел коронова светеца с мъченически венец.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p.295, cat. № 318.

18. „Богородица Одигитрия и Св. Константин и Елена“. Инв. № 71 В-СН; двойна гравюра върху мед; 1835 г.; 42 x 52 см; поръчител: монах Панкратий; гравьор: Данаил; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

На лявата половина на щампата е представена Св. Богородица Одигитрия, Царица небесна. В горните два ъгъла архангелите Михаил и Гавриил увенчават Божията майка с корона. Дясната половина представя Св. Константин и Елена, придържащи голям кръст с постамент.

Непубликувана.

19. „Акатистен химн - Богородица Неувяхваща роза“. Инв. № 1250 В-ТОМ; гравюра върху мед; септември 1837 г.; 69,5 x 100 см; гравьор: Антим Пелопонески (?); поръчител: неизвестен; произход: неизвестен.

В центъра на изобразителното поле е разположена Богородица с младенца на трон, благославяна от Бог Отец и Светия дух. В долната част на гравюрата се развива Дърво Йесеево, което фланкира тронното изображение на Богородица с малък надпис: „Мариам, Божия майка излязла от лоното Давидово“. Дървото завършва с Йоаким и Ана в застъпнически пози. Това централно изображение е обградено от 24 карета, илюстриращи Богородичния Акатист. Гравюрата респектира със своята мащабност като размери и

съдържание.

Непубликувана.

20. „Богородица Платитера със светци“. Инв. № 85 В-СН; гравюра на мед; 1847 г.; 45,5 x 65 см; гравьор: монах Кирил; поръчител: монах Агатангел; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Композиционното решение на тази гравюра е решено в два плана. В горния е разположен медальон с допоясното изображение на Богородица Платитера. В четирите ъгъла на полето се виждат образите на старозаветните царе Давид и Соломон и пророците Исая и Данаил. Долния пояс е разделен на три арковидни части, в които стоят допоясните изображения на великите отци литургисти Св. Василий Велики, Св. Йоан Златоуст и Св. Григорий Богослов.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 110, cat. № 81.

21. „Въздвижение на Честния кръст“. Инв. № 1216 В-ТОМ; гравюра на мед; 1814 г.; 47,5 x 67 см; произход: неизвестен; двуезичен надпис на гръцки и славянски: „Тази света икона с Въздвижение на Честния и животворящ кръст се гравира на мед и изобрази със средствата и поръчителството на пресветия йеромонах Г-н Теодосий и йеродяконът, Г-н Методий и двамата от Ксиропотам за упоменание на тази светла обител, където се намират две части от Честното дърво на животворящия кръст, споменати в грамота. Едната, по-голямата от тях носи следи от гвоздея и е дарена от вечноспоменавания император Роман, а другата от незабравимата императрица Пулхерия, 1814, Виена.“

В центъра на композицията стои Макарий, патриарх Йерусалимски, и придържа Честния кръст върху висок постамент, за да го виждат всички. Наоколо него са струпани много хора.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., p. 454, cat. no. 485.; Косева-Тотева, Д. Цит. съч. обр. 5.

22. „Богородица Сладкоцелуване и Св. Константин и Елена“. Инв. № 61 В-СН; гравюра на мед; средата на 19 в.; 30 x 40,5 см; гравьор и дарител: неизвестни; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Щампата е двойна. Лявата част показва допоясна Св. Богородица Сладкоцелуване. В долната част на рамката има надпис на гръцки: „Сладкоцелуване на светата майка на нашия Бог Избавител“. Дясната част на гравюрата представя Св. Константин и Елена, придържаша кръста.

Непубликувана.

23. „Богородица Одигитрия със светци“. Инв. № 1230-а В-ТОМ; медна гравюра; първа половина на XIX в.; 36 x 50 см; гравьор: Теофилакт (?); дарител: неизвестен; произход: неизвестен.

Гравюрата е двупоясна. В горната част е представена допоясно Богородица Одигитрия, увенчана с корона от архангелите Михаил и Гавриил, а от двете ѝ страни са показани в цял ръст Св. Никола и Св. Атанасий Атонски. В долния ред са представени допоясно Св. Георги, Св. Григорий, Св. Василий, Св. Харалампий и Св. Димитър.

Непубликувана.

24. „Богородица Сладкоцелуване“. Инв. № 205 В-СН; гравюра върху мед; 1818 г.; 17,5 x 26,5 см; гравьор: Рафаил; дарител: неизвестен; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Върху малкоформатната гравюра е представена допоясна Богородица Сладкоцелуване. В долния ѝ край има гръцки надпис: „Сладкоцелуване на Светата майка на нашия Бог Избавител“.

Непубликувана.

25. „Богородица Одигитрия Ранена (Ватопедска)“. Инв. № 1222 В-ТОМ; гравюра върху мед; 1810 г.; 27,5 x 39 см; гравьор: йеромонах Партений от Закинтос; поръчител: неизвестен; произход: ц. „Св. Георги“, Арбанаси.

Иконографията и композиционната схема са традиционни. (Виж кат. № 40).

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 125, cat. № 109.

26. „Богородица Одигитрия със светци“. Инв. № 1290 В-ТОМ; гравюра върху мед; първа половина на XIX в.; 42 x 55 см; поръчител и гравьор: неизвестни; произход: неизвестен.

В центъра на изобразителното поле е представена Св. Богородица Одигитрия Царица небесна, увенчана с корона от два ангела. От двете ѝ страни са показани в цял ръст благославящи Св. Сава Хилендарски и Св. Иван Рилски. В долния край са подредени Св. Георги на кон Драконоборец, допоясните образи на Св. Харалампий и Св. Никола и конното изображение на Св. Димитър, който пробужда с копие антихриста.

Непубликувана.

27. „Богородица Достояно ест“. Инв. № 67 В-СН; гравюра върху мед; март, 1865 г.; 40 x 55 см; гравьор: Симеон монах; поръчител: йеромонах Аверкий; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Под рамката отдолу стои надпис: „Достояно ест, бе изрекъл архангел Гавриил пред тази света икона. Тази чудотворна икона е сътворена на планината Атон, наречена Света, в църквата на Протатон. 1865, март с поръчителството на йеромонах Аверкий от ръката на Симеон монах“.

Типът Богородица Достояно ест е създаден на Атон и повтаря една по-ранна иконография на друга чудотворна икона - Св. Богородица Кикиутиса. Най-общо двете чудотворни икони се характеризират с това, че Богородица държи Младенеца с дясната

си ръка, а позата на детето е силно раздвигена. Това, което отличава Богородица Достойно ест от Кикунитиса, са изображенията на архангелите Михаил и Гавриил, които разгъват свитък с началото на молитвата Достойно ест. Чудотворната икона на Богородица Достойно ест, както се споменава и в надписа, цитиран по-горе, се съхранява в църквата на манастира Протатон.

Непубликувана.

28. „Богородица Сладкоцелуване и Св. Константин и Елена“. Инв. № 1272 В-ТОМ; гравюра върху мед; средата на XIX в.; 31,5 x 39 см; гравьор и дарител: неизвестни; произход: неизвестен.

Лявата част на двойната шампа е заета от традиционното изображение на Св. Богородица Сладкоцелуване, а дясната представя Св. Константин и Св. Елена.

Непубликувана.

29. „Богородица Умиление и Св. Константин и Елена“. Инв. № 77 В-СН; гравюра върху медна плоча; средата на XIX в.; 49 x 70 см; поръчител и гравьор: неизвестни; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Тази голямоформатна двойна шампа в композиционно отношение повтаря предходната. Лявата ѝ половина е заета от допоясното изображение на Богородица Елеуса, а дясната - от Св. Константин и Св. Елена, които тук обаче са фланкирани от двама войни.

Непубликувана .

30. „Св. Игнатий Богоносец“. Инв. № 1219 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; средата на XIX в.; 41 x 51,5 см; гравьор: йеромонах Антим Пелопонески; поръчител: неизвестен; произход: неизвестен.

Св. Игнатий е представен в центъра на изобразителното поле, облечен в епископски одежди, богато украсени с бродерии. Два едри изправени лъва с човешки лица са го захапали, но за разлика от известните гравюри с този сюжет тук единият от тях е обърнат с главата надолу и е захапал крака, а другият рамото на светеца. Долу при стъпалата му се виждат два значително по-дребни лъва, застанали на четирите си крака. В горния десен ъгъл, върху облак стоят

четири ангела в цял ръст, които увенчават светеца с мъченически венец, а в левия ъгъл Христос, благославяйки, изрича думите: „Добър и благочестив раб влиза в моето царство“.

Непубликувана. Виж: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 238, cat. no. 260.

31. „Богородица Живоносен извор“. Инв. № 1306 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; средата на XIX в.; 34,5 x 46 см; гравьор и дарител: неизвестни; произход: неизвестен.

В центъра на многостепенен басейн се издига каменна чаша, в която до пояс е представена Богородица с младенеца. Ангели в цял ръст увенчават с корона Божията майка. На заден план отляво се вижда изображението на Св. Константин в цял ръст със скиптер и кълбо в ръце, а отдясно Св. Елена придържа Честния животворящ кръст. Ниско долу на преден план са показани чудесата с лечителната сила на Богородичния извор.

Непубликувана. Виж: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 235, cat. no. 254. Тази щампа от манастира Симонопетър е със съвсем значителни разлики в детайла.

32. „Апостолски събор“. Инв. № 1236 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; втора половина на XIX в.; 39,5 x 54 см дарител и гравьор: неизвестни; произход: неизвестен.

Тази гравюра представя в цял ръст Дванадесетте апостола, означени с инициалите от имената им върху нимбовете. На преден план стоят апостолите Петър и Павел, които държат макета на църква. От лъчист полукръг в горната част се подава допоясното изображение на Христос, който благославя с две ръце.

Непубликувана. Виж: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 302, cat. № 331.

33. „Богородица Одигитрия с апостоли и светци“. Инв. № 22 В-СН; гравюра върху медна плоча; втора половина на XVIII в.; 49 x 68 см; заплатил: монах Акакий Русийски; гравьор: неизвестен; отпечатана от Антонио Бортоли във Венеция; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

В центъра на изобразителното поле е представена Богородица Одигитрия, увенчана от Новозаветна троица. Около нея са разположени до поясите образи на Св. Йоан Богослов, Петър, Павел, Матей, Андрей, Марко, Лука, Симон, Тома, Вартоломей, Яков, Филип, Григорий Палама, Никола, Спиридон, Игнатий, Кирил Александрийски, Атанасий, Григорий Богослов, Йоан Златоуст, Василий, Антипа и Харалампий. В последния ред са представени Св. Георги на кон, Драконоборец, Св. Константин и Елена и Св. Димитър на кон, пробощащ с копие антихриста.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 335, cat. no. 377.

34. „Св. Арх. Михаил взема душата на богатия“. Инв. № 1207 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1858 г.; 31 x 57,5 см; поръчител: монах Агатангел; гравьор: Аверкий; произход: неизвестен.

Изобразителната повърхност заема внушителната фигура на Арх. Михаил с разперени крила, замахнал с меч в дясната ръка и изтръгващ душата на мъртвия с другата. Около главата на мъртвеца са наредени скърбящите близки, а от другата му страна - дяволи, които изричат думите: „Наш, наш си, о сребролюбче“. Това е много разпространен през XIX в. сюжет с нравствено поучително съдържание.

Непубликувана.

35. „Св. Модест“. Инв. № 1256 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; около 1868 г.; 28 x 37,5 см; гравьор: йеромонах Антим Пелопонески; дарител: неизвестен; произход: ц. „Св. Димитър“, Арбанаси.

Светецът е представен в центъра на изобразителното поле, седящ на богато украсен трон. С дясната ръка той благославя, а в лявата държи отворена книга. В горния десен ъгъл от сегмент, оформен като облак, се показва благославящият Христос. Около Св. Модест се виждат различни домашни животни, а в далечния план - двама овчари се молят.

Непубликувана. Виж: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 266, cat. no. 284.

36. „Св. Богородица, оплакваща Христос“. Инв. № 1206 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1845 г.; 42 x 56 см; гравьор и дарител: монах Данаил; произход: неизвестен.

В центъра седи Богородица, която е прихванала отпуснатото мъртво тяло на Христос. От лявата страна, нахъдето е обърната главата на Божията майка, е показано Разпятие Христово и Йоан Богослов под Голготския кръст. На заден план се вижда гр. Йерусалим. В горния край са подредени прави ангелски фигури, стъпили върху облаците. Под тях има надпис на славянски: „Скърбя, светлина на света, скърбя моя светлина: моя Иисус, горещото желание на ридаетщата Дева: кога ще те видя, о Спасителю, светлина, радост и наслада на моето сърце? Но възкресението му ще спаси всички“. Под този надпис стои друг: „Нажалената майка на Бога, скърбяща“. Към гърдите на Богородица е насочен меч, срещу който също има гръцки надпис: „Меч ще пронизе твоето сърце, о безукорна, каза Симеон на Божията майка, когато погледнеш към кръста“, а под него с малки букви е написано „Скърбя, мой сине, скърбя, моя светлина“.

Публикувана. Радкова, Р. Описание на седем светогорски шампи. - ИИИ, т. 13, 1969, обр. 3; Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 76, cat. no. 39; Косева - Тотева, Д. Цит. съч., обр. 13.

37. „Разпятие и Възкресение Христово“. Инв. № 1287 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; средата на XIX в.; 41 x 53,5 см; гравьор и дарител: неизвестни; произход: ц. „Св. Георги“, Арбанаси.

Върху лявата половина на тази двойна гравюра е представено Разпятие Христово с Богородица и Св. Йоан богослов, стоящи край Голготския кръст, а на другата половина е показано Възкресение Христово. В центъра на

композицията е празният саркофаг с ангела на гроба Господен и възкръсналият Христос, облян в светлина. На заден план се вижда гр. Йерусалим. Вдясно над саркофага са изправени жените мироносици, а ниско долу на преден план се виждат тримата заспали войници.

Непубликувана. Виж: Papastratos, D., Op. cit., vol. I, p. 84, cat. no. 47, 48.

38. „Общ изглед на Света гора“. Инв. № 1217 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1859 г.; 48,5 x 64 см; гравьор: йеромонах Евтимий; поръчител: Г-н Филотей, печатар; произход: неизвестен.

В горната част стои двуезичен надпис на гръцки и славянски: „Изобрази се Св. Гора Атонска, намираща се в Македония на архипелага (т. е. Бяло море), където царстват 20 манастири източно-православни, създадени от благоверните царе и православни патриарси“.

Надписът към тази гравюра е достатъчно красноречив: представен е художествен изглед на Атонската планина с двата върха, между които върху облак седи изображението на Богородица Знамение. С рисунки на църковните храмове и надписи към тях са отбелязани и различните манастири. Ниско долу се вижда малка част от морската ивица с различни плавателни съдове и причудливи риби. Това е един от най-популярните изгледи на Света гора Атонска, отпечатан върху щампа.

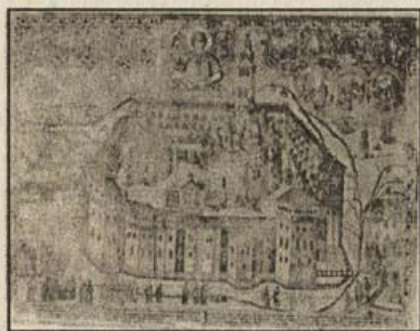
Публикувана: Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. , cat. no.

39. „Манастирът Зограф“. Инв. № 1308 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1843 г.; 51 x 66,5 см ; гравьор: неизвестен; дарител: архимандрит Г-н Анатолий; произход: неизвестен.

Ниско долу - двуезичен надпис на гръцки и славянски: „Този изглед е на западното възвишение на Св. Георги, Зографският манастир, построен от трима братя, потомци на Юстиниан Велики, в 1011 г., когато чудотворната икона на Великомъченикът (Георги) се явява. Гравирана е със средствата и настоянието на преподобния архимандрит на вселенския патриаршески престол Г-н Анатолий от този манастир и свещеник на руската императорска легация в Гърция от 1838 до 1843 г. в Атина“.

Тази гравюра илюстрира общия вид на българския манастир Зограф. В

центъра над изображението на манастирския комплекс е показана чудотворната икона на неговия патрон - Св. Георги Победоносец . От двете страни на образа са показани в два реда 14 медальона с мъченичествата и чудесата на светеца. Вдясно под тях се вижда крайбрежието с няколко кораба. Около манастира са показани неговите стопанства, скитове и други помощни сгради, както и процесии с чудотворната икона на Св. Георги или други занимания на монашеското братство, както и една доста голяма група поклонници.

Публикувана. Tomov, E. Estampes de la Renaissance Bulgare, Sofia, 1978, no. 4; Papastratos, D., Op. cit, vol. II, p. 458, cat. no. 489.

40. „Богородица Ватопедска с изглед от Ватопедския манастир“. Инв. № 1266 В-ТОМ; гравюра върху мед; септември, 1763 г.; 37 x 49,5 см; гравьор: Джулиано Жулиани, Венеция; произход: ц. „Св. Георги“, Арбанаси.

В долната част следва двуезичен надпис на гръцки и славянски: „Този пречист образ на Богородица Ватопедска, назована още Ранена с нож на бузата от един манастирски дякон (сега ръката на дякона лежи пред образа, като свидетелство за тази история), бе гравирани върху мед, като акт на благочестие и със средствата на най-почитаните гръцки търговци от Янина от гилдията на производителите на вълна, с разрешението на преподобния пастор и проигумен на този манастир, Г-н Стефан и насърчението на преподобния Г-н Гавриил от този манастир, като израз на благодарност и акт на благочестие на православните християни.“

Тази гравюра представя в едър план чудотворната икона с Богородица Ватопедска Ранена, за чиято история накратко разказва текстът. Ниско долу между двете колони с надписите е разположен изглед на манастира Ватопед. Това е най-старата гравюра от публикуваната тук колекция.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 421, cat no. 448.

41. „Св. Ана с малката Богородица и изглед от скита „Св. Ана“. Инв. № 1277 В-ТОМ; гравюра на медна плоча; първа половина на XIX в.; 28,5 x 37,5 см; гравьор и дарител: неизвестни; произход: ц. „Рождество Христово“,

Арбанаси.

Надпис в центъра: „Осветена в скита на Света Ана“.

Композиционно гравюрата е изградена в два пояса . В горния е разположено допоясно изображение на Св. Ана с малката Богородица. От двете страни изображението е фланкирано от по пет медальона с образи на пророци. В долния пояс е представен изглед на скита, посветен на Св. Ана, неговите околности и крайбрежието.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 409, cat. no. 437.

42. „Св. Георги, Св. Богородица и Св. Козма Зографски с изглед от Зографския манастир“. Инв. № 1208; гравюра на медна плоча; 1834 г.; 30,5 x 35,5 см; гравьор и дарител: неизвестни; произход: неизвестен.

Двуетичен надпис на гръцки и славянски в центъра: „Този чудотворен образ се пази в олтара на съборната църква и се нарича: Св. Богородица, разговаряща със Св. Козма Зографски“.

Гравюрата е разделена на два пояса, като в горния е представен Св. Георги, като патрон на манастира Зограф и Св. Богородица, разговаряща със Св. Козма Зографски. В долния пояс е показан изглед от Зографския манастир, повлиян до голяма степен от другата гравюра с панорамен изглед на манастира Зограф (кат. № 39). Непубликувана.

43. „Манастирът Св. Павел“. Инв. № 82 В-СН; гравюра върху медна плоча; юни, 1851 г.; 30 x 42 см; рисунка: архимандрит Софроний; гравьор: Тома Сидер от Крушово; произход: ц. „Св. Архангели“, Арбанаси.

Надпис в долния край : „Този изглед на свещения императорски и патриаршески киновиален манастир на Св. Павел на Атон е скициран в натура от ръката на Г-н Софроний, светият игумен и архимандрит на този благочестив свети манастир в юни 1851 г.“ и втори надпис под рамката: „Ръката на Тома Сидер от Крушово гравира в Карей, 1851“.

На преден план се вижда морето с кораби и лодки. Зад брега се извисяват сградите на

манастирския комплекс с околностите и единият връх на планината. Най-отгоре са представени Св. Георги и Св. Павел в цял ръст, фланкиращи сцената Сретение Господне.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 473, cat. no. 504.

44. „Манастирът Симонопетър“. Инв. № 1240 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1836 г.; 28 x 38 см; дарител: игуменът на манастира Г-н Амвросий; гравьор: неизвестен; произход: неизвестен.

Надпис в долната част: „Това е светият манастир Симонопетър, именуван и посветен покъсно на Рождество Христово, разположен на свещената Атонска планина. Той е гравиран със средствата и настоянието на пресветият игумен на този манастир, Г-н Амвросий в скита на Карея, 1836“.

На първи план се вижда крайбрежието с кораби и лодки. Следва стръмният хълм, върху отвесните скали на който е разположен манастирът. Наоколо са показани келии, терасирани градини и други помощни сгради. Най-отгоре са представени до поясно Св. Симон и Св. Мария Магдалена, а помежду им - патронната сцена на манастира - Рождество Христово.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 467, cat. no. 498; Priest-monk Ioustinos. Paper icons. - Simonopetra. Mont Athos, Athens, 1991, p. 219-246, fig.2.

45. „Манастирът Хилендар“. Инв. № 4081 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1779 г.; 50 x 71,5 см; гравьор: Г-н Атанасий Обадович; заплатил: Г-н Стефан Рожа и Г-н Врета Йоанович; произход: неизвестен.

В долния край - двуезичен надпис на гръцки и славянски: „Тази икона с изображение на свещената царска славяносръбска Лавра Хилендар, в която се намира „Въведение на Богородица в храма“, чудотворна икона на Богородица и изображения на чудотворни образи и светци е създадена с труда и настоянието на всечестния монах от тази обител и съборен старец Г-н Атанасий Обадович и средствата на благородния Г-н Стефан Рожа и Г-н Врета Йоанович от Москополит за свой вечен помен и на всички православни християни в лето 1779“.

В долната средна част на изобразителното поле е изобразен манастирът Хилендар. Над него са представени сцената Въведение на Богородица в храма и Св. Богородица Троеручица Декстра. Над тях, в цял ръст, са изобразени Св. Сава и Св. Симеон, фланкиращи Новозаветна троица. В двата вертикални реда отстрани са подредени по шест образи и сцени. Отляво са представени: Благовещение, Св. Архангели, Св. Ап. Петър и Павел, Св. Сава, Св. Георги, Св. 40 мъченици, а отдясно: Рождество Богородично, Покров Богородичен, Св. Йоан Кръстител, Св. Никола, Св. Димитър и Св. Трифон.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 437, cat. no. 465.

46. „Св. Сава и Св. Симеон с изглед от манастира Хилендар“. Инв. № 1276 В-ТОМ; гравюра върху мед; 1818 г.; 46,5 x 32,5 см; гравьор: монах Арсений; поръчител: архимандрит Исая; произход: неизвестен.

В долната част е разположен двуезичен надпис на гръцки и славянски: „Тази икона е на славяноръбският киновиален манастир Хилендар, който се намира на Атонската гора с изображението на Пресвета Богородица Троеручица и ктиторите Св. Симеон и Св. Сава. Изработи се с поръчителството на архимандрит Исая и с труда на монаха Арсений, 1818 г.“

Надписът върху тази гравюра е напълно изчерпателен по отношение на съдържанието.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 438., cat. no. 467.

47. „Общ изглед на манастира Св. Пантелеймон“. Инв. № 65 В-СН; литография; последна четвърт на XIX в.; 33,5 x 44 см; график и дарител: неизвестни; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Надпис в долната част: „Изглед от Руския манастир Св. Пантелеймон на Света гора на Атон“.

На преден план се вижда крайбрежието с лодки и параход, а по-нагоре е представен манастирът и околностите му. Над него, в горния край на литографията, върху облаци са показани до поясно Св. Митрофан, Св. Богородица и Св. Пантелеймон.

Непубликувана.

48. „Страшният съд“. Инв. № 1247 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1841 г.; 50 x 71,5 см ; гравьор: Антим Пелопонески; дарител: неизвестен; произход: неизвестен.

Композицията е решена във вертикален ред, на няколко пояса. Най-отгоре е представен Дейсис с апостолите. Вторият ред представя Хетимасия и хоровете на преподобни, светци и мъченици. Понадолу се извира тялото на змия, която отвежда грешниците към пастта на Ада и огнената река с дяволи, които отнасят телата на грешниците. Отляво е изобразен Раят. Най-отдолу е разположен хоризонтален фриз с осем сцени, които показват наказанията при различните грехове.

Непубликувана.

49. „Св. Богородица Млекопитателница“. Инв. № 90 В-СН; гравюра върху мед; 1835 г.; 48,5 x 68 см; поръчител: монах Григорий; дарител: неизвестен; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Върху гравюрата е представена Св. Богородица Млекопитателница и Царица небесна, увенчана с корона от архангелите Михаил и Гавриил. В долните два ъгъла в медальони са показани старозаветните царе Давид и Соломон.

Непубликувана.

50. „Св. Архангел Михаил взема душата на богатия“. Инв. № 74 В-СН; гравюра върху мед; 1811 г.; поръчител: Кирил; издателска къща Антонио Бортоли, Венеция; произход: ц. „Св. Архангели Михаил и Гавраил“, Арбанаси.

Надпис в долния край: „И там аз ще струпам моите плодове и стоки. И ще кажа на моята душа: душо, ти имаш предостатъчно богатства, натрупани за много години: живей в охолство, яж, пий и бъде весела. Но Господ му казва: Глупак! Тази нощ твоята душа ще те напусне“.

В композиционно и иконографско отношение тази шампа почти напълно повтаря вече споменатата шампа (кат. № 34).

Непубликувана.

51. „Богородица Икономиса, манастирът Великата лавра и сцени от живота на Св. Атанасий Атонски и Св. Михаил от Синада“. Инв. № 1231; гравюра върху медна плоча; 2 юни 1810 г.; 49 x 66 см; гравьор и дарител: неизвестни; произход: ц. „Рождество Христово“, Арбанаси.

Върху шампата има два надписа на гръцки. Първият от тях гласи: „Този възвишен и многоуважаван халкографски образ на почитаната Майка и Дева и на най-великия от отците на Атон, светлия Атанасий, основател на прославената Лавра, над която е протегната покровителствено могъщата ръка на Богородица е отпечатана с помоща и благоденствието на този, който обича Христос и щедрата слава и спасение на всички вярващи хора след Христа.“

Вторият надпис, който се отнася към изгледа на манастира, е със следното съдържание: „Тази всецеломъдрена и много Велика Лавра е издигната на Атон

с помощта на Светия Дух успешно от своите създатели, блажените и вечно споменаваните православни императори Никифор Фока и Йоан, с молитви към Господа на целия свят.“

В центъра на изобразителното поле в горната част на гравюрата е представена Богородица с младенца на трон, увенчана от два ангела и Новозаветна троица над тях. Богородица е фланкирана от правите фигури на Св. Атанасий Атонски и Св. Михаил от Синада. От двете им страни във вертикален ред са разположени по пет композиции, представящи сцени от чудесата на Св. Атанасий Атонски. Отляво са представени: Светецът изгонва дяволите от манастира с кръста; Чрез своя пример светецът убеждава строителите да станат монаси; Чрез молитва обръща солената вода в сладка; Богородица насърчава светеца да започне отново сградата и Богородица прави чудото да потече вода от сухата скала. Сцените отдясно са следните: Светецът се моли за болния от воднянка и той изведнъж се излекува; Светецът излекува крака на Атонския монах; Светецът по чудодееен начин спасява своите спътници от преобърнатата от бурята лодка; Човек, завладян от демони, се намазва с масло от кандилото на гроба на светеца и се излекува и Успение на Св. Атанасий. В долната част на щампата, по цялата ѝ ширина, е разположен изглед на манастира Великата Лавра „Св. Атанасий“. На преден план се вижда крайбрежието, а зад него манастирът с околностите му.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 404, cat. no. 430.

52. „Св. Йоан Предтеча със светци“. Инв. № 1232 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 12 юни 1836г. ; 49 x 69,5 см; гравьор: неизвестен; дарител: манастирският старец Агапиос и Данаил; произход: неизвестен.

Надпис: „Тази икона е на светия киновиален императорски и патриаршески манастир Дионисий, посветен на Св. Йоан, Пророк, Предтеча и Кръстител, поръчана от най-почитания манастирски старец Агапиос и Данаил в 1836 г., юни, 12.“

Изобразителната повърхност на тази гравюра е разделена на два пояса. В горния е представен Св. Йоан Предтеча, фланкиран от Св. Нимфон и Св. Дионисий. В долния пояс са представени Св. Модест с молитвата на пастира, Св. Власий и Св. Стилиан Детепазител.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 441, cat. no.470.

53. „Св. пояс на Богородица и изглед от Ватопедския манастир“. Инв. № 1263 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1817 г., Константинопол; 37,5 x 66 см; гравьор: Николаос Хиос (художник); произход: ц. „Св. Атанасий“, Арбанаси.

В горната част на гравюрата е представено Възнесение на Св. Богородица, заобиколена от ангели и серафими, а до нея е коленичил ап. Тома, на който дава пояса си. Под тази композиция е разположена групата на апостолите, които са заобиколили празния саркофаг. В долния пояс е представен изглед на

манастира Ватопед, отляво и отдясно със стихове в прослава на Светия Богородичен пояс. В дясната част стои ктиторско изображение на император Йоан Кантакузин, с макета на манастирската църква. Скъпоценният Богородичен пояс бил нарязан на парчета (реликви), като най-голямото било дарено на Ватопед от княз Лазар сръбски.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 422-423, cat. no.451.

54. „Св. Йоан Кръстител с житийни сцени и скита Продромос на манастира Ивирон“. Инв. № 1262; гравюра върху медна плоча; септември, 1793 г., Венеция; 38,5 x 68,5 см; дарители: Г-н Партений, монах Паисий; гравьор: неизвестен; произход: ц. „Св. Димитър“, Арбанаси.

В центъра на гравюрата е представен Св. Йоан Предтеча, Ангел на пустинята. Под него в тясно правоъгълно поле е представен скитът Св. Йоан Предтеча на манастира Ивирон. Около светеца са разположени тринадесет сцени, които илюстрират житийния му цикъл. Отляво той започва с Благовещение на Захария, Срещата на Мария и Елисавета и Йосиф и Захария, Рождеството на Св. Йоан, Бягството на Елисавета, Ангел води детето Йоан през пустинята, а най-отгоре колоната започва със Смъртта на Захария. Дясната колона започва със сцената Намиране главата на Св. Йоан Кръстител, следвана от Проповедта на Йоан на войниците, Кръщение Христово, „Ето Агнецът Божий“, Изобличението на Ирод и Обезглавяването на светеца. В центъра на горния хоризонтален ред е отредено място на широката композиция „Пира на Ирод и танца на Саломе“.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 429, cat. no. 458.

55. „Оплакване на Христос с изглед от Йерусалим“. Инв. № 1252 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 8 август, 1769 г.; 49,5 x 66,5 см; дарител: Макариос Нотара, митрополит на Коринт; гравьор: неизвестен; произход: неизвестен.

В центъра на изобразителното поле е разположена композицията Оплакване на Христос, фланкирана от сцените Възкресение Христово и Сваляне от кръста. Под нея е показан изглед на Йерусалим, а над нея - Новозаветна троица. В кръгли медальони по ъглите са разположени четиримата евангелисти.

Непубликувана. Виж: Papastratos, D., Op. cit., p. 552, cat. no. 588.

56. „Богородица Достойно ест“. Инв. № 1224 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1862 г.; 28,5 x 40 см; гравьор: монах Стефан; заплатил: монах Партений; произход: ц. „Св. Георги“, Арбанаси.

Композиционно и иконографски тази шампа се явява вариант на кат. № 27.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., p. 496, cat. no. 530.

57. „Св. Никола“. Инв. № 1204 В-ТОМ; гравюра върху медна плоча; 1858 г.; 39 x 55,5 см; поръчител: монах Агатангел; гравьор: монах Аверкий;

произход: неизвестен.

Светецът е представен на трон в епископски одежди, благославян от Христос и Богородица. В долните ъгли се виждат два кораба и малък храм, атрибути свързани с покровителството на светеца над моряците.

Публикувана. Papastratos, D., Op. cit., vol. II, p. 278, cat. no. 295.

MOUNT ATHOS' PAPER ICONS FROM THE COLLECTION OF THE
HISTORICAL MUSEUM IN VELIKO TURNOVO
(Summary)

Diana Kosseva - Toteva

In the article is introduced the collection of prints from the Historical museum in Veliko Turnovo, as well as and their complete catalogue. Fifty seven graphic sheets with different format are included. The present prints range in considerable chronological period. The earlier one dates back to 1763, but they get to the end of 19 century. Dedicated inscriptions on the prints contain an information about this who have had a directly share in making engraving. The names of one of the most productive Mount Athos icon painters stand on them.

Some of paper icons have come from Arbanassi, others from the region of the town of Veliko Turnovo. The large number of Mount Athos paper icons and some other relics from the sacred places testify to the importance, that pilgrimage have had in the region of Turnovo.